

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Bespreking van HvJ EU 4 oktober 2024 (Real Madrid)

Verheul, B.H.B.; Veldhuis, A.F.

Citation

Verheul, B. H. B., & Veldhuis, A. F. (2025). Bespreking van HvJ EU 4 oktober 2024 (Real Madrid). *Rechtskundig Weekblad*, 2024/2025(41), 1667-1669. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4257089>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4257089>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Finland kennen Afghaanse vrouwen op basis van hun geslacht immers vaak automatisch de vluchtelingenstatus toe, in lijn met eerder gemaakte afspraken over tijdelijke bescherming (Communiqués van Migrationsverket (Zweden, 7 december 2022), Flygtningenævnet (Denemarken, 30 januari 2023) en Maahanmuuttovirasto (Finland, 15 februari 2023); zie ook conclusie AG, punt 6).

Tot slot vermeldt de AG in punt 75 van zijn conclusie dat het Europees Hof voor de Rechten van de Mens («EHRM») heeft geoordeeld dat individueel bewijs van risico niet vereist is wanneer iemand tot een groep behoort die systematisch wordt vervolgd en bij terugkeer een reëel risico loopt op behandeling in strijd met artikel 3 EVRM (EHRM 25 februari 2020, A.S.N. e.a. tegen Nederland).

Dit onderstreept de bredere bescherming die het Hof biedt aan vrouwen uit regimes die hen systematisch vervolgen. Door in deze zaak af te wijken van de noodzaak voor individuele beoordeling erkent het Hof dat deze vrouwen als groep een reëel risico lopen in de zin van artikel 4 Handvest, wat in lijn is met de rechtspraak van het EHRM.

De uitspraak bevestigt de noodzaak van een bredere interpretatie van vervolging binnen het asielrecht, waarbij systematische discriminatie en gendergerelateerd geweld als ernstige schendingen van de mensenrechten worden erkend (zie ook D. Vanheule en M. Verrelst, «Geweld tegen vrouwen als grond voor internationale bescherming» (noot onder HvJ C-621/21, 16 januari 2024), *SEW* 2024, 369-373). Dit schept een basis voor lidstaten om sneller en consistentere bescherming te bieden aan vrouwen die genderspecifieke vervolging ervaren, zoals blijkt uit de benaderingen van Zweden, Finland en Denemarken. Hiermee wordt niet alleen de rechtsbescherming versterkt, maar ook een precedent geschapen voor wereldwijde verbeteringen in asielprocedures voor vrouwen die onder vergelijkbare omstandigheden lijden.

(Grote kamer – Gevoegde zaken C-608/22 en C-609/22 – AH en FN t/ Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl)

(Elektronische vindplaats: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX%3A62022CJ0608&qid=1731519473783>)

Adeodata Kanyamihanda
Universiteit Antwerpen

Hof van Justitie – 4 oktober 2024

Europese Unie – Justitiële samenwerking in burgerlijke zaken – Verordening (EG) nr. 44/2001 – artikelen 34 en 35 – Erkenning en tenuitvoerlegging beslissingen – Gronden voor weigering – Openbare orde van de aangezochte lidstaat – Veroordeling van een krant en van een van haar journalisten wegens aantasting van de reputatie van een sportclub – Schadevergoeding – Artikel 11 van het Handvest van de grondrechten van de EU – Persvrijheid

In het hier besproken arrest doet de grote kamer van het Hof van Justitie (HvJ) uitspraak in een zaak over de vraag of de tenuitvoerlegging van een Spaanse veroordeling van de Franse krant *Le Monde* en een van haar journalisten wegens aantasting van de reputatie van de sportclub Real Madrid in Frankrijk kan worden geweigerd vanwege strijd met de openbare orde in de zin van de artikelen 34 en 35 van Brussel I (Verordening nr. 44/2001, de voorganger van Verordening nr. 1215/2012 (Brussel I *bis*)). Gelet op het beginsel van wederzijds vertrouwen en wederzijdse erkenning moeten beslissingen gegeven door een rechter van de ene lidstaat in beginsel door een rechter van de andere lidstaat worden erkend, zodat deze beslissingen vatbaar zijn voor tenuitvoerlegging (onder Brussel I zijn daarvoor ook verklaringen van uitvoerbaarheid vereist, onder Brussel I *bis* niet meer; zie verder over deze systematiek en het beginsel van wederzijds vertrouwen C.G. Van der Plas, A.F. Veldhuis en B.H.B. Verheul, «Automatische erkenning en tenuitvoerlegging van vonnissen in het Europa van nu: de noodzaak van een nieuwe blik op wederzijds vertrouwen na *J/H Limited*», *NIPR* 2024/42, 241-261). De erkenning en tenuitvoerlegging kan slechts worden geweigerd op basis van de in artikelen 34 en 35 Brussel I opgenomen weigeringsgronden (onder Brussel I *bis* zijn dit de artikelen 44 en 45). Een van die weigeringsgronden is de openbare orde van de aangezochte lidstaat. Over de uitleg van die weigeringsgrond gaat deze uitspraak.

De relevante feiten die aan dit arrest voorafgaan, kunnen als volgt worden samengevat. In december 2006 raakt voetbalclub Real Madrid in opspraak, omdat *Le Monde* in een artikel beweert dat de voetbalclub gebruik zou hebben gemaakt van de diensten van een dokter die bekendstond als «dopingdokter» in de wielersport. Real Madrid en een lid van het medisch team van Real Madrid hebben de Franse krant en een van de journalisten aansprakelijk gesteld wegens schending en aantasting van hun eer. De Spaanse rechter heeft in eerste aanleg een immateriële schadevergoeding van 300.000 euro aan Real Madrid en 30.000 euro aan het lid van het medisch team toegekend (punt 17 van het besproken arrest). De zaak is daarom ook wel in verband gebracht met het groeiende probleem van *strategic lawsuits against public participation* (zie verder de noot van B.H.B. Verheul en A.F. Veldhuis bij dit arrest in *SEW* 2025 (ter perse) en de noot van C.G. van der Plas in *NJ* 2025/97). De appelrechter en de hoogste Spaanse rechter hebben dit oordeel bekrachtigd en een beroep bij het EHRM is niet-ontvankelijk verklaard (zie de conclusie van AG Szpunar, punt 120; hierna «de conclusie»). Real Madrid wenst vervolgens tenuitvoerlegging van de Spaanse beslissing in Frankrijk op grond van de Brussel I-verordening. De Franse appelrechter weigert deze tenuitvoerlegging op grond van de Franse internationale openbare orde. De toegekende schadevergoeding wordt namelijk als onevenredig en afschrikwekkend beschouwd, onder meer vanwege de hoogte van de schadevergoeding in verhouding tot de beoordeelde schade, de financiële situatie van de veroordeel-

den en de in Frankrijk gebruikelijke schadevergoedingen voor aantasting van eer en goede naam, die veel lager liggen (arrest, punten 19-21). De Franse appelrechter meent dat er sprake is van een onaanvaardbare schending van het recht op vrijheid van meningsuiting en persvrijheid, zoals gewaarborgd door o.m. artikel 11 Handvest van de grondrechten van de EU («Handvest») en artikel 10 van het EVRM. Deze fundamentele rechtsbeginselen maken onderdeel uit van de Franse internationale openbare orde en strijd daarmee kan (dus) reden zijn om de tenuitvoerlegging te weigeren. In de cassatieprocedure bij de *Cour de cassation* geïnitieerd door Real Madrid rijzen talrijke prejudiciële vragen over de uitleg van de openbare-orde-exceptie. De vragen worden door het HvJ tot één vraag samengevat die luidt of en, zo ja, onder welke voorwaarden de tenuitvoerlegging van een beslissing kan worden geweigerd op grond van een kennelijke schending van artikel 11 Handvest en dus van de openbare orde van de aangezochte lidstaat (zie voor de exacte formulering punt 28 van het arrest).

Op 4 oktober 2024 kwam het Hof tot het antwoord dat de tenuitvoerlegging mag worden geweigerd voor zover dat zou leiden tot een kennelijke schending van artikel 11 Handvest en daarmee de openbare orde. Het is een lijvig arrest. Het arrest is opgebouwd in drie delen. Deel I gaat over het beginsel van wederzijds vertrouwen en de openbare orde-exceptie (punten 29-44), deel II gaat over artikel 11 Handvest (punten 45-65) en deel III betreft de synthese, het antwoord op de prejudiciële vraag (punten 66-74). In dat laatste deel geeft het Hof ook aanwijzingen aan de verwijzingsrechter.

In het eerste deel overweegt het Hof dat de openbare-orde-exceptie strikt moet worden uitgelegd, omdat ze de verwezenlijking van het vrije verkeer van vonnissen (dat is gebaseerd op wederzijds vertrouwen) belemmert. Lidstaten zijn vrij om de openbare orde in te vullen naar hun eigen recht en praktijk, maar het Hof bepaalt de grenzen (punten 32-35). Bovendien laat het verbod van *révision au fond* de rechter van de aangezochte lidstaat niet toe een beslissing te weigeren op de enkele grond dat de door de rechter van de lidstaat van herkomst toegepaste rechtsregel afwijkt van die welke hij zelf zou hebben toegepast. De aangezochte rechter mag niet toetsen of de beoordeling van de rechter van de lidstaat van herkomst rechtens feitelijk en juist is (punt 36). Daarom kan de openbare-orde-exceptie slechts worden ingeroepen als de erkenning en tenuitvoerlegging «op onaanvaardbare wijze zou indruisen tegen de rechtsorde van de aangezochte lidstaat doordat zij inbreuk zou maken op een fundamenteel beginsel» (punt 37). In de slotzin van punt 37 voegt het HvJ daaraan toe – althans zo begrijpen wij de slotzin van deze overweging – dat onder «fundamenteel beginsel» moet worden verstaan een rechtsregel die in de rechtsorde van de aangezochte staat van essentieel belang wordt geacht, of van een in die rechtsorde als fundamenteel erkend recht. De enkele onjuiste toepassing van nationaal recht of Unierecht is voor het succesvol inroepen van de openbare-orde-exceptie dus onvoldoende (punt 38). Het

moet gaan om méér dan dat, namelijk om een «kennelijke schending» van een fundamentele rechtsregel. Het maakt niet uit of het gaat om een Unierechtelijke of nationaalrechtelijke regel, zolang het maar gaat om een *fundamentele* rechtsregel (punt 39). Volgens vaste rechtspraak moet de nationale rechter namelijk de uit de nationale rechtsorde voortvloeiende rechten even doeltreffend beschermen als de door de Unierechtsorde verleende rechten. Wel is het in algemene zin zo dat met name sprake zal zijn van een «kennelijke schending» als het gaat om de op Unierechtelijk niveau erkende fundamentele rechten die onder meer in het Handvest zijn verankerd (punt 40).

Voor het eerst begeeft het HvJ zich in punten 41-44 op het terrein van de verhouding tussen enerzijds het Handvest en anderzijds de (afbakening van de) openbare-orde-exceptie van Brussel I. Dit is met name interessant. Omdat toepassing van Brussel I (en dus ook Brussel I *bis*) tenuitvoerlegging van Unierecht in de zin van artikel 51, lid 1, Handvest betreft, moet de rechter de in het Handvest neergelegde grondrechten respecteren, met name bij de openbare-orde-exceptie. In het verlengde van punten 191-192 van het Advies 2/13 van 18 december 2014 over de toetreding van de Europese Unie tot het EVRM (in deze rubriek besproken door S. Lambrecht, *RW* 2015-16, 633) overweegt het HvJ dat het beginsel van wederzijds vertrouwen tussen lidstaten de openbare orde beperkt. Uit dat advies volgt dat wederzijds vertrouwen de waarborging van fundamentele rechten zoals die in het EVRM veronderstelt en dat lidstaten behoudens uitzonderlijke gevallen niet mogen controleren bij een andere lidstaat of daadwerkelijk fundamentele rechten worden geëerbiedigd. Uit artikel 52, leden 3 en 5, Handvest volgt voorts dat secundair Unierecht moet worden geïnterpreteerd in het licht van het Handvest, dat op zijn beurt (minimaal) dezelfde bescherming moet bieden als het EVRM. Daarom kan ervan worden uitgegaan dat de Uniegrondrechten als «collectieve openbare orde» (zie G. Anagnostaras en A. Tsadiras, «Freedom of the Press as a Public Policy Reasons Restricting the Principle of Mutual Trust: Lessons from the Real Madrid Preliminary Ruling», *European Papers* 2024, 1305) onderdeel uitmaken van de interne openbare orde van de lidstaten, althans voor zover zij dezelfde bescherming bieden als het EVRM (zie daarover voorts C.G. Van der Plas, *l.c.*, *NJ* 2025/97). Daarom kan op basis van formeel wederzijds vertrouwen worden aangenomen dat niet alleen EVRM-rechten, maar ook de Uniegrondrechten door lidstaten worden gewaarborgd. Omdat van deze veronderstelling van formeel wederzijds vertrouwen wordt uitgegaan, moet de openbare-orde-exceptie ook beperkt worden uitgelegd. Alleen wanneer de tenuitvoerlegging van een beslissing leidt tot «een kennelijke schending van een in het Handvest verankerd grondrecht» is de rechter van de aangezochte lidstaat verplicht om – kort gezegd – de tenuitvoerlegging te weigeren (arrest, punt 44). Wanneer daarvan – in algemene zin – sprake is, laat het HvJ echter in het midden (zie ook de noot van B.H.B. Verheul en

F.A. Veldhuis in *SEW 2025* (ter perse) en G. Anagnostaras en A. Tsadiras, *l.c.*, 1296-1314).

In deel II gaat het HvJ in op de reikwijdte van artikel 11 Handvest. Op zichzelf staan in de overwegingen daarover geen nieuwigheden en deze overwegingen laten wij in dit overzicht verder onbesproken (maar zie de noot van B.H.B. Verheul en F.A. Veldhuis in *SEW 2025* (ter perse)). Kort en goed overweegt het Hof op basis van relevante rechtspraak van het EHRM dat voor uitzonderingen op de persvrijheid, zeker in kwesties over professionele sport en doping, zeer beperkt plaats is en dat de grootst mogelijke voorzichtigheid moet worden betracht bij maatregelen zoals hoge schadevergoedingen die een afschrikwekkend effect kunnen hebben (punten 45-65). Aan het eind komt het Hof tot de slotsom, en dat is met name van belang, dat een kennelijke schending van artikel 11 Handvest een aangelegenheid van de openbare orde in de aangezochte lidstaat vormt en dus een weigeringsgrond oplevert (punt 66).

Tot slot geeft het Hof de verwijzingsrechter nog een aantal aanwijzingen mee voor de toets of in deze zaak sprake is van een kennelijke schending van artikel 11 Handvest omdat de schadevergoeding onevenredig en afschrikwekkend is (punten 66-73). Enerzijds moet de verwijzingsrechter nagaan of er sprake is van een kennelijke schending op grond van alle omstandigheden van het geval, zoals de ernst van de fout en de omvang van de schade. Anderzijds leidt een verschil in bedrag niet «automatisch en zonder verder onderzoek» tot de slotsom dat de schadevergoeding kennelijk onevenredig is. De toets die de verwijzingsrechter moet uitvoeren, heeft enkel tot doel een kennelijke schending vast te stellen en mag geen toets ten gronde inhouden. De rechter mag bovendien niet de juridische en feitelijke vaststellingen ten aanzien van de ernst van de fout en de omvang van de schade ter discussie stellen (punten 70-71). Dit lijkt tegenstrijdig, maar de bedoeling lijkt te zijn dat een balans wordt gevonden tussen enerzijds het verbod van *révision au fond* en anderzijds de concrete toepassing van de openbare-orde-exceptie (zie verder de noot van B.H.B. Verheul en F.A. Veldhuis in *SEW 2025* (ter perse) en G. Anagnostaras en A. Tsadiras, *l.c.*, 1296-1314 en C.G. Van der Plas in *NJ 2025/97*). Dat het moeilijk is om die balans te vinden, staat echter buiten kijf. Dat is nu aan de Franse rechter.

(Grote kamer – Zaak C-633/22 – Real Madrid Club de Fútbol en AE t/ EE en Société Editrice du Monde SA)

(Elektronische vindplaats: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:62022CJ0633>)

Bryan Verheul en Floor Veldhuis
Universiteit Leiden

Hof van Justitie – 5 september 2024

Europese Unie – Internationaal privaatrecht – Verordening (EU) 864/2007 (Rome II-Verordening) – Toepasselijk recht – Onrechtmatige daad – Verkeersongeval – Schadevergoeding – Art. 4

– Plaats van de schade – Art. 16 – Bepaling van bijzonder dwingend recht

Wanneer kan een nationale rechter bepalingen van bijzonder dwingend recht onder artikel 16 van de Rome II-Verordening (Verordening (EU) nr. 864/2007 van het Europees Parlement en de Raad van 11 juli 2007 betreffende het recht dat van toepassing is op niet-contractuele verbintenissen, *Pb.L.* 31 juli 2007, nr. 199, 40) toepassen? De Rome II-Verordening wijst het recht van toepassing op niet-contractuele verbintenissen aan. De algemene verwijzingsregel in de Rome II-Verordening verwijst naar het recht van het land van de plaats waar de directe schade zich heeft voorgedaan (*lex loci damni* – art. 4, lid 1). Dat recht geldt ongeacht in welk land de schadeveroorzakende gebeurtenis zich heeft voorgedaan en ongeacht in welke landen de indirecte gevolgen van die gebeurtenis zich voordoen. Onder artikel 16 Rome II-Verordening kan de rechter deze algemene regel aan de kant schuiven ten voordele van het recht van de bepalingen van bijzonder dwingend recht van het forum (*lex fori*). Het Hof van Justitie geeft in deze zaak enkele belangrijke richtlijnen voor de toepassing van artikel 16 Rome II-Verordening.

De feiten van het arrest gaan als volgt. Een Bulgaarse vrouw is in Duitsland bij een auto-ongeluk om het leven gekomen. De veroorzaker van het ongeluk, tevens haar echtgenoot, die de auto bestuurde, had een verplichte wettelijke aansprakelijkheidsverzekering bij een Duitse verzekeraar. De Bulgaarse ouders van de overleden vrouw vorderden elk een schadevergoeding van omgerekend zo'n 125.000 euro van de verzekeraar voor de immateriële schade voor het verlies van hun dochter. De Duitse verzekeraar betaalde elk van de ouders slechts zo'n 2.500 euro uit. Hierop stapten de ouders naar de Bulgaarse rechter. Hoewel ze in eerste aanleg een hogere schadevergoeding van 50.000 euro verkregen, tekenden de ouders beroep aan. In beroep vingen ze echter bot. De rechter oordeelde dat op grond van artikel 4, lid 1, Rome II-Verordening het Duitse recht van toepassing was en wees de toepassing van het Bulgaarse recht onder artikel 16 Rome II-Verordening af.

Het is interessant hier even een blik te werpen op de verschillen tussen het Duitse en het Bulgaarse recht in deze materie. Onder het Duitse recht kunnen de ouders slechts schadevergoeding verkrijgen voor immateriële schade als zij bewijzen dat het verlies van hun dochter tot pathologische schade heeft geleid. Het Bulgaarse recht is minder streng en vereist het bewijs van gezondheidsschade. De regels stammen voort uit de implementatie van Richtlijn 2009/103/EG van het Europees Parlement en de Raad van 16 september 2009 betreffende de verzekering tegen de wettelijke aansprakelijkheid waartoe de deelneming aan het verkeer van motorrijtuigen aanleiding kan geven en de controle op de verzekering tegen deze aansprakelijkheid (*Pb.L.* 7 oktober 2009, nr. 263, 11). Opmerkelijk is dat de feiten van deze zaak al eens eerder voor het Hof kwamen in een geschil tussen de kinderen van de overleden vrouw en de Duitse verzekeraar (HvJ 15 decem-